

دستورالعمل

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات و معارف اسلامی
گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی تطبیقی احتکار از نظر مذاهب خمس و حقوق موضوعه ایران

استاد راهنما:

دکتر نادر مختاری افرکتی

استاد مشاور:

دکتر امیر حمزه سالارزایی

محقق و نگارنده:

عبدالمجید واقفی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

پاییز ۱۳۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

این پایان نامه با عنوان بررسی تطبیقی احتکار از نظر مذاهب خمس و حقوق موضوعه ایران قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی - گرایش فقه و مبانی حقوق است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

عبدالمجید واقفی
۱۳۹۵/۷/۱۵

این پایان نامه واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۱۳۹۵/۷/۱۵ توسط هیئت داوران بررسی و درجه **بسیار خوب** به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی: **دکتر نادر مختاری افراکتی**
پامضاء: **دکتر نادر مختاری افراکتی**
تاریخ: **۱۳۹۵/۷/۱۵**
استاد راهنما:

دکتر امیر حمزه سالارزایی
استاد مشاور:
داور ۱: **دکتر امیر حمزه سالارزایی**

داور ۲: **عابدین مؤمنی**

نماینده تحصیلات تکمیلی: **فاطمه**

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب عبدالمجید واقفی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: عبدالمجید واقفی

امضاء

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم

آموزگاران که صبر، محبت و زندگی را برایم معنا کردند.

سپاسگزاری

سپاس و ستایش پروردگار عالمیان را که در سایه الطاف بیکران خویش توانایی انجام این پژوهش را عنایت فرمود. آنگاه که از ارزش معلم سخن به میان می آید معیار های سنجش سر تسلیم فرودآورده و قلم نیز جرأت پرواز در این حریم را به خود نمی دهد. لیکن به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بر خود لازم می دانم از زحمات بی شائبه و راهنمایی های ارزنده استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر نادر مختاری افراکتی که همواره خضر راهم بودند، کمال امتنان و تشکر را بنمایم. بدیهی است این پایان نامه با روشنگری و مساعدت ایشان رنگ وجود یافته است.

همچنین از استاد ارجمند جناب آقای دکتر امیر حمزه سالارزایی که به عنوان استاد مشاور قبول زحمت فرموده و با نظرات موشکافانه خویش در انجام این مهم یاریم نمودند، نهایت سپاسگزاری را دارم.

در پایان ازییاست محترم دانشکده الهیات و معارف اسلامی که به رحمت الهی پیوسته و معاونت محترم آموزشی دانشکده و اساتید معظم گروه الهیات و معارف اسلامی دانشگاه سیستان و بلوچستان به مصداق «من علمنی حرفا فقد صیرنی عبدا» که در طول مراحل تحصیل خوشه چین خرمن اندیشه و دانایی آنان بودم صمیمانه تقدیر و تشکر می نمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۴	پیشینه تحقیق.....
۴	فرضیات.....
۵	روش تحقیق.....
۵	اهداف تحقیق.....
۵	ضرورت تحقیق.....
فصل نخست: تعاریف و کلیات	
۷	۱-۱- تعریف اختکار.....
۷	۱-۱-۱- تعریف اختکار از دیدگاه علم زبان شناسی.....
۱۰	۱-۱-۲- تعریف اختکار در بین فقهای شیعه.....
۱۱	۱-۱-۳- تعریف اختکار در بین فقهای چهار گانه اهل سنت.....
۱۳	۱-۱-۴- تعریف اختکار از منظر حقوق.....
۱۳	۱-۲- عوامل زمینه ساز اختکار در جامعه.....
۱۵	۱-۳- تفاوت اختکار با انحصار و انبارداری.....
فصل دوم: طبقه بندی روایات باب اختکار	
۲۰	۱-۲- نگرش روایات به اختکار.....
۲۰	۱-۱-۲- روایات نگرشی و مبنایی.....
۲۲	۲-۱-۲- روایات سیاست گذار.....
۲۳	۳-۱-۲- روایات قانونگذار.....
۲۴	۲-۲- تقسیم بندی دیگر روایات.....

فصل سوم: شروط تحقق احتکار

- ۲۷ ۳- شروط کلی تحقق احتکار از منظر فقها.....
- ۲۷ ۳-۱- شرط اول: خریدن در هنگام گرانی بقصد تجارت
- ۲۷ ۳-۱-۱- نظرات فقهای شیعه.....
- ۲۹ ۳-۱-۲- نظرات فقهای چهارگانه اهل سنت.....
- ۳۰ ۳-۱-۳- مناقشه و ترجیح اقوال.....
- ۳۱ ۳-۲- شرط دوم : محدودیت مصادق
- ۳۱ ۳-۲-۱- نظرات فقهای شیعه.....
- ۳۴ ۳-۲-۲- نظرات فقهای اهل سنت
- ۳۶ ۳-۲-۳- مناقشه و ترجیح اقوال شرط دوم
- ۳۷ ۳-۲-۳-۱- توجه به ملاکات احکام
- ۳۸ ۳-۲-۳-۲- اثبات عمومیت مصادیق احتکار از طریق روایات و اخبار.....
- ۴۱ ۳-۲-۳-۳- اثبات عمومیت مصادیق احتکار از طریق عقل.....
- ۴۲ ۳-۲-۴- تعیین موارد و مصادیق احتکار.....
- ۴۴ ۳-۳- شرط سوم: مدت زمان تحقق احتکار(محدودیت زمانی).....
- ۴۵ ۳-۳-۱- اقوال و نظرات فقهای شیعه.....
- ۴۷ ۳-۳-۲- اقوال و نظرات فقهای چهارگانه ی اهل سنت.....
- ۴۸ ۳-۳-۳- مناقشه و ترجیح اقوال.....
- ۴۹ ۳-۴- شرط چهارم: شرط نگهداری جنس جهت گران تر شدن و بدست آوردن سود بیشتر.....
- ۴۹ ۳-۴-۱- اقوال و نظرات فقهای شیعه.....
- ۵۰ ۳-۴-۲- اقوال و نظرات فقهای چهارگانه ی اهل سنت.....
- ۵۱ ۳-۴-۳- مناقشه و ترجیح اقوال شرط چهارم.....
- ۵۲ ۳-۵- شرط پنجم: مکان خریداری جنس(محدودیت مکانی).....
- ۵۲ ۳-۵-۱- اقوال و نظرات فقهای شیعه.....

۵۲۳-۵-۲-اقوال و نظرات فقهای چهارگانه ی اهل سنت.....
۵۴۳-۵-۳-مناقشه و ترجیح اقوال شرط پنجم.....
فصل چهارم: احکام مترتب بر احتکار	
۵۸۴-۱-احکام شرعی احتکار.....
۵۸۴-۱-۱-از منظر فقهای شیعه.....
۵۸۴-۱-۱-۱-فائیلین به کراهت.....
۵۹۴-۱-۲-بررسی ادله فائیلین به کراهت.....
۵۹۴-۱-۲-۱-اصل برائت.....
۵۹۴-۱-۲-۲-قاعده تسلیط.....
۶۲۴-۱-۲-۳-اخبار و روایات.....
۶۲۴-۱-۳-مناقشه ادله فائیلین به کراهت.....
۶۲۴-۱-۳-۱-مناقشه اصل عملی.....
۶۲۴-۱-۳-۲-مناقشه قاعده تسلیط.....
۶۴۴-۱-۳-۳-مناقشه اخبار.....
۶۵۴-۱-۴-احکام احتکار در بین فقهای اهل سنت.....
۶۵۴-۱-۴-۱-اقوال جمهور علمای اهل سنت.....
۶۸۴-۱-۴-۲-حکم احتکار در بین فقهای احناف.....
۷۱۴-۱-۴-۳-فائیلین به حرمت در بین احناف.....
۷۲۴-۱-۴-۴-خلاصه ادله احناف.....
۷۳۴-۱-۴-۵-مناقشه ادله احناف.....

فصل پنجم: بررسی قانونی مسأله و آثار مترتب بر احتکار

۷۶۵-۱-بررسی سیر تاریخی مصوبات در مورد احتکار.....
۷۶۵-۱-۱-قانون متمم بودجه سال ۱۳۱۷ راجع به کالای انحصاری دولت مصوب ۱۳۱۶/۱۲/۲۹.....
۷۷۵-۱-۲-قانون راجع به جلوگیری از احتکار مصوب ۲۷ اسفند ماه ۱۳۲۰.....

- ۷۷ ۵-۱-۳- قانون تنظیم توزیع کالاهای مورد احتیاج عامه و مجازات محکومان و گرانفروشان مصوب ۲۳ اردیبهشت ماه ۱۳۵۳.....
- ۷۸ ۵-۱-۴- قانون نظام صنفی مصوب ۱۳/۴/۱۳۵۹.....
- ۷۹ ۵-۱-۵- قانون تشدید مجازات محکومان و گرانفروشان مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳.....
- ۸۱ ۵-۱-۶- قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
- ۸۲ ۵-۱-۷- قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور مصوب آذرماه ۱۳۶۹.....
- ۸۳ ۵-۱-۸- قوانین شهرداری.....
- ۸۳ ۵-۲- بررسی عناصر جرم.....
- ۸۳ ۵-۲-۱- عنصر قانونی.....
- ۸۴ ۵-۲-۲- عنصر مادی.....
- ۸۵ ۵-۲-۲-۱- مرتکب جرم.....
- ۸۶ ۵-۲-۲-۲- فعل مرتکب.....
- ۸۷ ۵-۲-۲-۳- موضوع جرم.....
- ۸۹ ۵-۲-۳- عنصر معنوی.....
- ۹۰ ۵-۲-۳-۱- سوء نیت عام.....
- ۹۱ ۵-۲-۳-۲- سوء نیت خاص.....
- ۹۳ ۵-۳- آثار مترتب بر احتکار.....
- ۹۳ ۵-۳-۱- اجبار بر فروش.....
- ۹۵ ۵-۳-۲- قیمت گذاری (تسعیر).....
- ۹۶ ۵-۳-۲-۱- حکم تسعیر در بین فقهای شیعه.....
- ۹۸ ۵-۳-۲-۲- حکم تسعیر در بین فقهای اهل سنت.....
- ۹۸ ۵-۳-۲-۲-۱- احناف.....
- ۹۹ ۵-۳-۲-۲-۳- گروهی از فقهای مالکی و اکثر فقهای شوافع و حنبله.....
- ۱۰۰ ۵-۳-۲-۲-۳- اکثر فقهای مالکی و گروهی از فقهای شوافع و حنبله.....

۱۰۲ مناقشه ادله در مورد حکم تسعیر..... ۳-۳-۵
۱۰۲ مناقشه ادله احناف..... ۱-۳-۳-۵
۱۰۲ مناقشه ادله گروه دوم..... ۲-۳-۳-۵
۱۰۳ مناقشه ادله گروه سوم..... ۳-۳-۳-۵
۱۰۴ ترجیح اقوال..... ۴-۳-۳-۵
۱۰۵ مجازات..... ۴-۳-۵

فصل ششم: بررسی مسأله حبس عمل

۱۱۰ جایگاه موضوع..... ۱-۶
۱۱۳ تعریف حبس عمل..... ۲-۶
۱۱۳ توجه به وضع اولیه..... ۳-۶
۱۱۵ حبس عمل در قوانین جزایی ایران و متون فقهی..... ۴-۶
۱۲۰ بررسی شروط تحقق احتکار..... ۵-۶
۱۲۱ نگاهی به روایات باب احتکار..... ۶-۶
۱۲۴ نتیجه گیری.....
۱۲۷ منابع و مأخذ.....

چکیده:

احتکار و انبار نمودن کالا به قصد گرانت شدن که موجب در مضیقه قرار گرفتن عامه مردم می شود، از اموری است که موجب تعدی به حقوق مالی و اقتصادی جامعه اسلامی شده و در تمامی متون فقهی و روائی فقها و محدثین اسلام مورد نهی بوده، و مرتکب آن شدیداً مورد مذمت قرار گرفته است. از نظر عقلی نیز بسیار واضح است که این عمل، مذموم و آثار جبران ناپذیری بر پیکره جامعه باقی خواهد گذاشت. فقهای اسلام در اصل منهی بودن احتکار اتفاق نظر داشته، لیکن در مورد مصادیق احتکار و شروط تحقق آن اختلاف نظر دارند و هر گروهی خواسته اند با توجه به اصول خاص خود حکمی را بر آن مترتب نمایند. خودداری فرد از عرضه خدمات به خاطر کسب سود بیشتر نیز از مصادیق احتکار محسوب شده و می تواند دارای مسئولیت مدنی و کیفری باشد. به همین جهت عمل افراد نیز به عنوان مصادیق احتکار در تعریف فقهی و حقوقی احتکار باید لحاظ شود. گرچه احتکار به عنوان یک عمل حرام و مورد نهی، یک عمل شخصی به حساب می آید، اما از نظرگاه فقه حکومتی می تواند توسط حاکم اسلامی مورد تعقیب کیفری و الزام به فروش و قیمت گذاری کالاها قرار گیرد. اثبات حرمت احتکار و بررسی شروط تحقق احتکار و انتخاب قول راجح و بررسی نوع مجازات این بزه که از نوع تعزیر می باشد، جزو اصلی ترین مباحث این پایان نامه می باشد.

کلید واژه: احتکار، حبس عمل، اجبار، سود، ارزاق عمومی.

مقدمه

مقدمه:

یکی از مهم ترین و با سابقه ترین مشکلات اقتصادی در جوامع بشری، مسأله احتکار کالا و ارزاق عمومی است. احتکار که از آن در قانون به عنوان یک بزه یاد می شود از مصادیق بارز و روشن تجاوز به حقوق اقتصادی و مالی افراد جامعه می باشد که همین امر می تواند جامعه را دچار تنگناها و آسیب های مختلف نموده، چه بسا باعث تزلزل و سقوط یک حکومت شود.

احتکار برخاسته از حرص و آزمندی و تکاثر انسانها است که با پیشرفت روز افزون جوامع در جنبه های مختلف، دامنه این امر نیز گسترش می یابد. احتکار کالا در عصر حاضر یکی از جرمهایی است که سلامت روابط اقتصادی جامعه را برهم زده و باعث لطمات فراوانی به روابط مالی جامعه می شود.

در همین راستا شریعت مقدس اسلام از هرگونه اقدامی که سلامت روابط اقتصادی جامعه را دچار مخاطره نماید، منع نموده و با وضع قوانین و احکام، تمام راههایی را که سوداگران ممکن است با پیمودن آنها روابط اقتصادی مردم را دچار اختلال نمایند، محدود ساخته و دولت اسلامی را نسبت به نظارت حقوقی بر آن موظف نموده است.

بسیاری از کشورها امروزه تحت تأثیر نظام جهانی اقتصاد لیبرال، بی لگام و تحت تأثیر انگیزه های اخلاق ستیز، معیاری جز بدست آوردن سود بیشتر در فعالیتهای اقتصادی ندارند و در این میان موضوع احتکار را می توان معلول آن تفکرات اقتصادی دانست. بعنوان مثال آمریکا بعنوان تولید کننده ی گندم و حمایت کننده ی حقوق بشر به خاطر فروپاشی نظام اخلاقیست که به خود اجازه می دهد تا صدها تن گندم را در دریاها فرو کند و از آن طرف شاهد میلیونها فقیر و نیازمند گندم در جهان باشد.

مسأله احتکار در نظام مذکور و همچنین در سیستم اقتصادی شریعت اسلام مورد بحث و بررسی قرار گرفته و دارای جایگاه ویژه ای است که بررسی این موضوع در کشورهای اسلامی بخصوص در کشور عزیزمان ایران، ضروری می نماید.

در کشور ما آثار سوء بزه احتکار به روشنی احساس می شود چرا که در حقیقت نتیجه و اثر هر عمل حقوقی می تواند حکم شرعی آن عمل باشد. در جریان عرضه و تقاضا در معاملات روز مره می توان این اثرات سوء را در یک نگاه سطحی مشاهده نمود زیرا که احتکار باعث کمبود کالا ی مورد نظر در بازار گردیده و منجر به سقوط عرضه و افزایش قیمت کالا و پیامدهای منفی دیگر خواهد شد.

افزایش تقاضا بخصوص در مواد اولیه و ارزاق عمومی باعث بالا رفتن قیمتها می شود و همین امر باعث فقر و اختلال در سیستم مبادله اقتصادی بازار گشته و موجب می گردد تا کنترل قیمتها در دست عده قلیل از ثروتمندان قرارگیرد و بالطبع این افراد اندک باعث نوسان در قیمتها خواهند شد.

دین مقدس اسلام نیز بعنوان دینی کامل به خاطر اهمیت دادن به عدالت اقتصادی و در نظر داشتن اثرات سوء احتکار ، آن را در ردیف مفاسد اقتصادی قرار داده و در نتیجه از آن منع به عمل آورده است تا تعادل و نظم مالی در بازار به وجود آید.

امروزه نیز محترمان به مناسبتهای مختلف انبارهایشان را پر می کنند تا در زمان کمبود با عرضه ی اجناس احتکاری بازار را به نفع خود سوق دهند . آنها بازار را خوب می شناسند و نقششان را به خوبی ایفا می کنند . مسأله ی احتکار در مقاطع بحرانی کشور مانند زلزله و جنگ و قحطی ، بیشتر رخ می دهد اما در کشور ما برخی از افراد سودجو برای تأمین منافع شخصی خود از طریق اخلال در عرضه ی کالاها اقدام به احتکار می کنند . نمونه بارز این ادعا را می توان در روزهای پایانی سال مشاهده نمود زیرا افزایش تقاضای میوه در این ایام سال بیشتر بوده و ما همواره به کاهش عرضه ی میوه ها و افزایش سرسام آور قیمت انواع آنها مواجه می شویم. در این ایام کار وزارتخانه های جهاد کشاورزی و بازرگانی دو چندان خواهد شد چون باید اقداماتی را در جهت تنظیم بازار از طریق نظارت و کنترل قیمت و ذخیره سازی میوه ها در میادین میوه و تره بار داشته باشندو سعی کنند تا با افزایش عرضه ، قیمتها را کنترل کرده و از افزایش بی رویه قیمتها در روزهای پایانی سال جلوگیری نمایند.

علماء و فقهای بزرگ اسلام در مورد حکم احتکار و مصادیق آن نظرات گوناگونی را ارائه نموده اند که به نظر می رسد اکثر آنان چه در مذهب شیعه و چه در اهل سنت دارای نظرات یکسان و برابری باشند.

برخی از آنان با توجه به روایات وارده ، مصداق احتکار را منحصر در اقلام خاصی نموده اند و برخی نیز مصداق آن را فراتر از موارد ذکر شده در روایات دانسته و آن موارد را از باب ذکر نمونه و مثال ذکر کرده و دلایل

گوناگونی را آورده اند. عده ای حکم آن را حرمت دانسته و برخی دیگر قائل به کراهت آن می باشند. در این پایان نامه به تفصیل در مورد این اقوال و موضوعات مرتبط با آن بحث و مناقشه خواهیم نمود.

پیشینه تحقیق

در فقه اسلامی پیشینه ی احتکار به صدر اسلام و بازار مکه و مدینه برمی گردد که شدیداً مورد توجه امامان بوده است و همچنین در حقوق اسلامی از بدو پیدایش آن بحث مفصلی به میان آمده است. این مطلب را با توجه به روایات فراوانی که در این زمینه آمده است می توان درک کرد.

اما در علم اقتصاد موضوع احتکار به طور مستقل، زیاد در مباحث اقتصادی مطرح نشده است ولی از بازارهای انحصاری و عوامل پدید آورنده ی آنها از آغاز پیدایش پیوسته صحبت شده و هم اکنون دستاوردها و نتایج تحلیلی و تجربی فراوانی پیرامون این موضوع در کتب و مجلات اقتصادی یافت می شود و همچنین انبارداری به تفصیل در پژوهشهای مدیریت و بازاریابی مورد بحث و تحقیق قرار گرفته است. تنها در موارد مشابه می توان به جستجو پرداخت، مثلاً در معاملات سهام و اوراق بهادار و دیگری احتکار زمین و مسکن.

عمل احتکار از اموری است که در اکثر کتابهای مشهور فقهای اسلام مورد بحث و مناقشه قرار گرفته است. احکام مرتبط با این بزه را می توان در ذیل مباحث کتاب البیع و کتاب التجاره والمکاسب جستجو نمود. در منابع روایی شیعه و سنی همچون وسائل الشیعه و مستدرک الوسائل و همچنین صحیح مسلم و مسند احمد که از مهم ترین منابع این دو گروه می باشد، روایات فراوانی از طرف شارع مقدس در این زمینه وارد شده است اما در هیچ یک از این منابع فقهی و روایی به صورت تطبیقی به احکام مترتب بر آن و موضوعات دیگر پرداخته نشده است.

فرضیات

۱. حکم مترتب بر احتکار، حرمت می باشد
۲. مصادیق احتکار، فراتر از موارد مذکور در روایات است
۳. مصداق احتکار به غیر از اجناس شامل خدمات نیز می باشد

۴. تعریف حقوقی احتکار دارای اجمال می باشد

۵. با توجه به قاعده تسلیط و این که مردم در اموال خود تسلط دارند و هنگام تعارض این قاعده با قاعده لا

ضرر، قاعده لا ضرر مقدم است.

روش تحقیق

روش کار در تدوین این پایان نامه، بصورت کتابخانه ای و توصیفی تحلیلی می باشد. رجوع به منابع دسته

اول فقهی و روائی در میان فریقین و تطبیق و بررسی آراء مختلف در این زمینه و سپس ترجیح قول برتر و اثبات

این انتخاب، روش تحقیق در این پایان نامه می باشد.

اهداف تحقیق

بدست آوردن نتیجه ای قطعی با در نظر گرفتن آراء فقهای مختلف در مورد احکام و مصادیق احتکار و

اصلاح تعاریف فقهی و حقوقی احتکار جهت از بین بردن اجمال از این تعاریف به خاطر اینکه در معرض سوء

استفاده قرار نگیرد و ارائه آن به مجامع علمی و قانونگذاری صورت پذیرد که این دو امر از مهم ترین اهداف این

رساله را تشکیل می دهد.

ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه احتکار از مهم ترین مشکلات اقتصادی در جامعه ما می باشد بحث و تحقیق در این مورد و

بدست آوردن قانونی جامع در این مورد یکی از مهم ترین ضروریات در مراکز علمی و قانونگذاری کشور می باشد.

فصل نخست

تعاریف و کلیات

۱-۱- تعریف احتکار

۱-۱-۱- احتکار از دیدگاه علم زبان شناسی

علامه ابن منظور مصری در ماده احتکار چنین نظری دارند: «حکر بمعنای ذخیره نمودن طعام به امید گرانی است و هرکس این کار را انجام دهد محترک است و به نقل از ابن سیده می نویسد: احتکار جمع نمودن طعام و مانند آن از هر آنچه خوردنی است و حبس و نگهداری آن به این انتظار که گران شود. همچنین ذکر می کنند که «حکره یحکره حکرأ» یعنی به او ظلم کرد و او را تحقیر کرده و با او بد رفتاری کرد مثلاً گفته می شود که فلانی با فلانی حکر کرد که این جمله هنگامی استفاده می شود که بر او سختی و مشقت و زبانی در رفتار و معیشت او بوجود آورد.» (لسان العرب، ۴، ۲۰۸)

فیروز آبادی می گوید: «حکر با فتحه ی کاف به معنی حبس نمودن جنس به منظور نایابی و گرانی قیمت و همچنین به معنی ستم و سوء رفتار است و در معانی لجاجت و استبداد و آب جمع شده نیز آمده است.» (القاموس المحيط، ۲، ۱۲)

جناب جوهری «حکره» به ضم حاء را اسم مصدر دانسته و معنای آن را جمع نمودن طعام به انتظار گرانی قیمت دانسته است. (صاحح اللغة، ۶۳۵)

در ادامه نیز معانی دیگری را برای حکر ذکر می کنند از جمله اینکه حکر بمعنای لجاجت و آب قلیل و اندک نیز می باشد. می گوید در حدیثی از ابی هریره نقل است که هر گاه بر حکر اندک وارد شدی از آن نخور. (همان)

برخی نیز، احتکار را به معنای نگهداری کالاهای مورد نیاز جامعه به امید گران شدن آنها می دانند. (معجم مقاییس اللغة، ۲، ۹۲)

خلیل بن احمد فراهیدی ابتدا «حکر» را به معنای ظلم و سوء رفتار معنا کرده و سپس معنای فقهی و متبادر را ذکر می کنند. (العین، ذیل ماده حکر)

همچنین از هری به معنای ظلم و سوء معاشرت اشاره کرده و در مقام بعدی معنای فقهی احتکار را بیان می

کنند. (تهذیب اللغه، ۴، ۹۶)

این اثیر می گوید:

« ابو موسی مدینی در کتاب لغت خویش چنین آورده است: اینکه در حدیث فرموده اند: من احتکر طعاما

فهو کذا» یعنی هر کس طعام بخرد و حبس کند تا کمیاب شود و در نتیجه گران شود. حکر و حکره: اسم مصدر

است و به همین معنا اشاره دارد و حدیث « أنه نهی عن الحکره» یعنی: رسول خدا از احتکار نهی فرموده است، از

همین ریشه است. « (النهایه، ۱، ۴۱۷)

در کتابهای لغت معاصرین نیز همین معانی به چشم می خورد. در المنجد به این گونه شرح داده شده

است: « حَکَرَهُ: با او بد معاشرتی کرد و در معیشت او دشواری و زیان به او وارد کرد و در حق او ظلم و ایجاد کمبود

و تنگنا روا داشت. و حَکَرَ: لجاجت کرد و حَکَرَ بِالْأَمْرِ: استبداد به آن ورزیده و به خود منحصر کرد و از همین قبیل

است استبداد به حبس مال التجاره تا موقع خود به قیمت بیشتر فروخته شود. و اِحْتَكَّرَ الشَّيْءَ: یعنی جمع و

حبسش کرد به انتظار گرانی که به بهای بیشتر بفروشد. « (المنجد ، ۴۶)

از مطالب ذکر شده استفاده می شود که واژه ی احتکار، مصدر باب «إفتعال» از ماده ی «حکر» بمعنی انبار

کردن کالا به انتظار گرانی است و نیز به معنای ظلم، ستم، استبداد، عسر و حرج، سوء رفتار، بد زیستن،

لجاجت کردن، چیز اندک و آب جمع شده آمده است.

می توان گفت: معنی اصلی احتکار همان ظلم و بد رفتاری باشد که بعدا در حبس کالای مورد احتیاج

مردم استعمال شده است، زیرا چنین عملی روشن ترین مصداق ظلم بر مردم است و ممکن است معنای احتکار بر

حسب ریشه و وضع اولیه بمعنی جمع و نگهداری هر چیز مورد نیاز مردم، خواه خوراکی، مثل گندم، جو، خرما،

و روغن، خواه غیر خوراکی، مثل لوازم ضروری منزل، دارو، وسایل نقلیه، و امتناع از فروش آن بمنظور گران

شدن و یا به اهداف دیگر باشد و محتکر کسی است که کالای احتکار شده را در انحصار خود درآورده و مانع

دسترسی مردم به آن می شود. بدیهی است چنین عملی غالبا و ملازم و همراه با لجاجت و ظلم و سوء معاشرت

است.